

Robert Jakimowicz

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

 0000-0002-7330-8028

Stosunki amerykańsko- -indyjskie w XXI wieku. Implikacje geopolityczne

Abstrakt

W tym artykule autor przedstawia i analizuje stosunki amerykańsko-indyjskie w XXI wieku, które zasadniczo różnią się od poprzednich z okresu zimnej wojny i przed rozpadem Związku Radzieckiego. We wstępie zostały wymienione przesłanki, które uniemożliwiły dobre relacje między USA i Indiami w okresie zimnej wojny. Następnie w trzech częściach została przedstawiona i zanalizowana dynamika stosunków amerykańsko-indyjskich. Natomiast we wnioskach zostały podsumowane najważniejsze czynniki, które stały się podstawą obecnych stosunków między obu państwami.

Słowa kluczowe: Stany Zjednoczone, Indie, Chiny, stosunki polityczne, stosunki gospodarcze, stosunki militarne

Wstęp

Do czasu upadku świata dwubiegunowego, nie było możliwości nawiązania dobrych relacji między Stanami Zjednoczonymi i Indiami. Wynikało to z prowadzenia przez pierwszego premiera Indii, Jawaharlala Nehru (15 sierpnia 1947 roku – 27 maja 1964 roku), jak i w późniejszym okresie przez kolejnych premierów, polityki niezaangażowania, która spotkała się z pełnym poparciem Związku Radzieckiego realizującego strategię ograniczania wpływu Stanów Zjednoczonych m.in. w Azji. Co więcej, istotną przesłanką była wizja premiera Nehru w której postrzegał swój kraj jako niekapitalistyczny i częściowo socjalistyczny. Przesłanki te wiązały się z radziecką pomocą rozwojową i wojskową dla Indii w kolejnych dekadach XX wieku. Wystarczy w tym miejscu wspomnieć, że w latach 1965-1969

aż 80% całości importowanego sprzętu wojskowego przez stronę indyjską pochodziło od partnera radzieckiego¹. W latach 70. XX wieku Moskwa udzieliła publicznego poparcia dla przeprowadzonych pierwszych indyjskich testów jądrowych, w przeciwieństwie do Stanów Zjednoczonych, które je skrytykowały i doprowadziły do powstania Grupy Nuklearnych Dostawców (NSG – The Nuclear Suppliers Group), obejmującej wszystkie ważne nuklearne państwa dostawcze, która skutecznie zakazała eksportu obiektów nuklearnych do Indii². Trzeba dodać, że 9 sierpnia 1971 roku indyjski minister spraw zagranicznych Swaran Singh i radziecki minister spraw zagranicznych Andriej Gromyko podpisali Traktat o pokoju, przyjaźni i współpracy, który stał się kamieniem węgielnym w relacjach Indii z Federacją Rosyjską aż do upadku Związku Radzieckiego³.

Inną przesłanką, która uniemożliwiała dobre relacje między Stanami Zjednoczonymi i Indiami było wsparcie Stanów Zjednoczonych dla Pakistanu. Indie i Pakistan stoczyły trzy wojny o Dżammu i Kaszmir w 1947, 1965 i 1971 roku. We wszystkich trzech wojnach rząd Stanów Zjednoczonych stanął po stronie Pakistanu, zapewniając mu broń i wsparcie w Organizacji Narodów Zjednoczonych. W tym czasie premier Indii Indira Gandhi potępiła zaangażowanie Stanów Zjednoczonych w Wietnamie, co wzbudziło niezadowolenie po stronie amerykańskiej⁴. Trzeba dodać, że w latach 80. XX wieku Indie walczyły z powstaniami w stanie Pendżab, Dżammu i Kaszmir. Indie oskarżyły wówczas Pakistan o szkolenie i uzbrajanie rebeliantów. Jednak Stany Zjednoczone zignorowały zarzuty Delhi przeciwko Pakistanowi⁵.

Poza tym inną kwestią, którą trzeba podkreślić była ówczesna gospodarka indyjska, będąca gospodarką kontrolowaną, a nie wolnorynkową⁶.

W związku z powyższymi przesłankami zimnowojenna postawa Stanów Zjednoczonych wobec Indii trwała do upadku Związku Radzieckiego w grudniu 1991 roku.

¹ Biplob Gogoi, *Military-Technical Collaboration Between India and Russia: An Overview of the Post-Soviet Period*, „India Quarterly” 2002, Vol. 38, No. 3-4, s. 304.

² Steve Thomas, *Russia's Nuclear Export Programme*, „Energy Policy” 2018, No. 121, s. 239.

³ *Совместное заявление 1971 об офици. визите в Индию министра иностр. дел СССР А. А. Громыко (8-12.VIII)*, [w:] *Дипломатический словарь С-Я*, Издательство „Наука”, Москва 1986, t. 3, s. 160.

⁴ Mazumdar Abhijit, *U.S. foreign policy interests and themes about India in the U.S. press about the Cold War*, „Communication Research and Practice” 2020, Vol. 6, No. 2, s. 157.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Seema Gupte Shrikhande, *Geopolitics Examined: A Comparative Framing Analysis of US – India Nuclear Accord*, „International Communication Research Journal” 2018, Vol. 53, No. 1, s. 27.

Można postawić tezę, że relacje amerykańsko-indyjskie w kolejnych dekadach zasadniczo zmieniły się w stosunku do okresu zimnowojennego. Ponadto można postawić tezę, że Indie z mocarstwa regionalnego, dzięki partnerskiej współpracy ze Stanami Zjednoczonymi, które są nadal supermocarstwem, oraz utrzymywaniu poprawnych stosunków z partnerami z okresu zimnowojennego, staną się wielkim mocarstwem w nadchodzących dziesięcioleciach. Za pierwszą przesłankę tego procesu można uznać amerykańską koncepcję Indo-Pacyfiku, uwzględniającą szczególną rolę Indii. Wielkie mocarstwo w tym wypadku nie oznacza supermocarstwa, które jest państwem będącym w stanie realizować swoje interesy polityczne, gospodarcze, wojskowe i kulturalno-ideologiczne w skali globalnej, w prawie w każdym zakątku kuli ziemskiej i ma ku temu określone środki. Mianem wielkiego mocarstwa można uznać państwo, które realizuje swoje żywotne interesy także poza swoim regionem.

Ewolucja partnerskiej współpracy pomiędzy obu państwami będzie miała wpływ na implikacje geopolityczne. Oznacza to dynamiczną zmianę równowagi sił, w bliższej i dalszej przyszłości, w regionie Azji i Pacyfiku oraz w skali globalnej. Przy czym należy dodać, że Indie dążą do partnerskich stosunków z USA, co oznacza realizowanie przez nie niezależnej polityki zagranicznej uwzględniającej jej niektóre żywotne interesy, które są sprzeczne z polityką amerykańską.

Celem artykułu jest próba dokonania analizy rozwoju stosunków między Stanami Zjednoczonymi i Indiami, po rozpadzie świata dwubiegunowego, z perspektywy ewolucji współpracy obu partnerów wnoszącej swój wkład do utrzymania równowagi sił w regionie Azji i Pacyfiku w obecnym i przyszłym świecie wielobiegunowym. Analiza ta pozwoli odpowiedzieć m.in. na następujące pytania: (1) jakie czynniki polityczne w Indiach przyczyniły się do rozwoju relacji indyjsko-amerykańskich?; (2) jakie czynniki zewnętrzne pozwoliły na intensyfikację współpracy między USA i Indiami? oraz (3) jak coraz bliższe relacje między obu państwami będą wpływać na bezpieczeństwo międzynarodowe w skali regionalnej i globalnej, powiększając obszar stabilności? W niniejszym artykule wykorzystano analizę opisową, porównawczą i systemową oraz metodę krytycznej analizy.

Struktura artykułu sprowadza się do trzech części. W pierwszej omawiane są aspekty polityczne, w drugiej gospodarcze, a w trzeciej militarne.

Aspekty polityczne

W ostatniej dekadzie XX wieku Stany Zjednoczone i Indie zdały sobie sprawę z istnienia pomiędzy nimi zbieżności interesów. Stała się ona zasadniczą przesłanką do ich stopniowego zbliżenia. Między innymi dotyczyła ona wspólnego zwalczania międzynarodowego terroryzmu. Wykorzystując tę współpracę rząd

Indii zwrócił się do rządu Stanów Zjednoczonych w 1994 roku, aby ten umieścił Pakistan na liście obserwacyjnej krajów sponsorujących terroryzm, co też Waszyngton uczynił. Ze swej strony Indie zaoferowały swoje wsparcie i strategiczną pomoc rządowi amerykańskiemu, który podjął ataki rakietowe na bazy terrorystyczne w Afganistanie po zamachu terrorystycznym na ambasadę Stanów Zjednoczonych w Nairobi w Kenii. Oba państwa utworzyły Wspólną Grupę Roboczą do walki z międzynarodowym terroryzmem. Grupa ta została powołana do życia po porwaniu indyjskiego samolotu i uprowadzeniu go do Afganistanu w 2000 roku. Stany Zjednoczone udzieliły również wsparcia Indiom po zaatakowaniu indyjskiego parlamentu przez rebeliantów w 2001 roku i ataków w Bombaju w 2008 roku, w wyniku których zginęło 166 osób⁷.

Do ocieplenia wzajemnych relacji niewątpliwie przyczyniło się także podjęcie przez Indie poważnych reform gospodarczych, które oznaczały uruchomienie procesu przechodzenia z gospodarki kontrolowanej do gospodarki wolnorynkowej. Ocieplenie to utrzymało się, pomimo przeprowadzenia przez New Delhi (i także Islamabad) prób nuklearnych w 1998 roku (próby Pokhran – II na pustyni Rajasthan)⁸ i nałożenia na Indie z ich powodu sankcji Kongresu amerykańskiego. O utrzymaniu się ocieplenia w relacjach świadczyła interwencja Stanów Zjednoczonych w 1999 roku, w czasie kryzysu, w regionie Kargil, gdy Waszyngton wywarł presję na Islamabad, aby wycofał swoje siły z indyjskiej strony Kaszmiru⁹. Właściwie w tym czasie Stany Zjednoczone uznały już *de facto* status nuklearny Indii, przyznając nieoficjalnie, że: „Rząd Indii ma prawo do samodzielnego decydowania o tym, jaka broń jest konieczna dla obrony Indii”¹⁰.

Następnie, w 2000 roku, ówczesny prezydent USA Bill Clinton odbył wizytę w Indiach, która była pierwszą po upadku świata dwubiegunowego, co oznaczało odchodzenie od zimnowojennego sojuszu z Pakistanem na rzecz wstępnych, strategicznych i gospodarczych stosunków z New Delhi. Wymownym tego wyrazem był plan podróży prezydenta, zgodnie z którym jeden dzień spędził w Bangladeszu, pięć dni w Indiach, natomiast zaledwie pięć

⁷ Mazumdar Abhijit, *op. cit.*, s. 159.

⁸ Po przeprowadzeniu próby Pokhran II Indie przekroczyły „próg jądrowy” stając się otwarcie państwem nuklearnym. Zob.: Ta Minh Tuan, *Polityka nuklearna Indii po próbach w Pokhran*, „Azja – Pacyfik. Społeczeństwo – Polityka – Gospodarka” 2000, t. 3, s. 260–271.

⁹ Seema Gupte Shrikhande, *op. cit.*, s. 27. Bliżej na temat kryzysu Kargi, zob.: *Kargi War*, https://en.wikipedia.org/wiki/Kargi_War (dostęp: 27.11.2022).

¹⁰ Andrzej Purat, *Relacje indyjsko-amerykańskie i ich znaczenie dla regionalnych oraz międzynarodowych stosunków politycznych i gospodarczych współczesnego świata*, [w:] *Polityczne i gospodarcze problemy współczesnej Azji*, Joanna Marszałek-Kawa, Marta Gołda-Sobczak (red.), Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2016, s. 88.

godzin w Pakistanie¹¹. Wizyta amerykańskiego prezydenta była planowana kilka lat wcześniej, jednak próby nuklearne przeprowadzone przez New Delhi w maju 1998 roku, o których wspomniano powyżej, uniemożliwiły jej odbycie. W ostatnich miesiącach, przed wizytą prezydenta Clintona w Indiach, jego administracja zniosła część sankcji wobec tego państwa¹².

Kluczowym powodem wizyty prezydenta Clintona było rosnące znaczenie gospodarcze Indii dla amerykańskich korporacji. Poza szukaniem możliwości gospodarczych strona amerykańska zamierzała zbadać perspektywy bliższych więzi strategicznych. Ówczesna sekretarz stanu Madeleine Albright podkreśliła: „Wierzę, że zarówno Stany Zjednoczone, jak i Indie zaczynają zdawać sobie sprawę, że zawsze było coś nienaturalnego i godnego ubolewania w wyobcowaniu naszych dwóch demokracji”¹³. W tym miejscu należy dodać, że już w 1998 roku odbyło się osiem rund „strategicznego dialogu” między zastępcą sekretarza stanu USA Strobe Talbotem a indyjskim ministrem spraw zagranicznych Jaswantem Singhem. Odbyło się łącznie czternaście rund w latach 1998-2000¹⁴. Wspomniany kryzys w regionie Kargil pozwolił na ściślejszą współpracę amerykańskich i indyjskich służb wywiadowczych w imię „walki z terroryzmem”. Przed wizytą prezydenta Clintona w Indiach również sekretarz stanu Albright wskazała, że indyjski arsenał nuklearny jest nadal problemem bezpieczeństwa „nr 1” dla Stanów Zjednoczonych. Jednak, stwierdziła dalej, że „USA nie uważają indyjskich rakiet ani broni jądrowej za bezpośrednie zagrożenie” i będą dążyć do „pogodzenia, w jak największym stopniu, naszych obaw o nieprolifrację z uznaniem przez Indie swoich wymogów bezpieczeństwa”, które zapewnia posiadanie broni nuklearnej. Co więcej strona amerykańska nie nalegała, aby Indie podpisały Traktat o całkowitym zakazie prób z bronią jądrową (Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty-CTBT). Wizyta prezydenta Clintona oznaczała zatem akceptację istniejącej sytuacji przez Stany Zjednoczone. Równocześnie, USA odłożyły na półkę propozycję swojej mediacji w sporze między Indiami i Pakistanem, przyjmując stanowisko strony indyjskiej, że Kaszmir jest ich problemem wewnętrznym i New Delhi nie zaakceptuje międzynarodowej mediacji¹⁵. W międzyczasie w Waszyngtonie pojawił się

¹¹ Peter Symonds, *Clinton visit to the Indian subcontinent sets a new strategic orientation*, World Socialist Web Site (WSWS.ORG), 23.03.2000.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Andrzej Purat, *op. cit.*, s. 86-87.

¹⁵ Peter Symonds, *op. cit.*; Traktat o całkowitym zakazie prób z bronią jądrową – *Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty*, CTBT, podpisany został 24 września 1996 roku w Nowym Jorku, zakładający całkowity zakaz przeprowadzania prób nuklearnych. Łącznie traktat podpisany został przez 184 państwa, z czego 168 go ratyfikowało.

pomysł, że uzbrojone w broń jądrową Indie mogą być użytecznym narzędziem przeciwko Chinom. W oczach niektórych amerykańskich strategów Indie zaczęły wyłaniać się jako przeciwwaga dla Chin¹⁶.

W okresie dwóch kadencji administracji George'a Busha doszło do dalszego rozwoju stosunków amerykańsko-indyjskich. Ważną decyzją prezydenta Busha było usunięcie jednego z najtrudniejszych elementów we wzajemnych stosunkach, tj. amerykańskiej próby nakłonienia Indii do porzucenia programu broni jądrowej. Administracja amerykańska postanowiła zmienić krajowe prawo, aby dostosować się do partnera indyjskiego. Ponadto Waszyngton współpracował z indyjskimi przyjaciółmi i sojusznikami, w celu zmiany międzynarodowych reżimów, aby umożliwić pełną cywilną współpracę nuklearną z Indiami¹⁷. Na takie podejście wpłynął m.in. zamach z 11 września 2001 roku. 22 września tego roku prezydent Bush zniósł, w trybie natychmiastowym, sankcje nałożone wobec Indii i Pakistanu po wspomnianych testach nuklearnych w 1998 roku. W listopadzie tego roku premier Atal Behari Vajpayee udał się z wizytą do Waszyngtonu. Obaj przywódcy we wspólnym oświadczeniu wyrazili zdecydowany opór wobec terroryzmu islamskiego uznając za barbarzyńskie ataki z 11 września w Nowym Jorku i Waszyngtonie oraz 1 października 2001 roku w stolicy Kaszmiru Srinagarze¹⁸. Na dalsze zbliżenie obu stron, w walce z terroryzmem, wpłynęły także obawy ze strony polityków indyjskich dotyczące radykalizacji indyjskich mniejszości muzułmańskich przez fundamentalistyczny *jihad*, co mogło oznaczać terrorystyczne ataki w Indiach¹⁹.

Ówczesna sekretarz stanu Condoleezza Rice argumentowała, że Indie mają potencjał, aby stać się potęgą, a w 2005 roku przedstawiła ramy współpracy z nimi, które stały się przełomowe²⁰. W tym roku oba państwa podpisały cywilną umowę nuklearną, w której Waszyngton uznał partnera za potęgę nuklearną oraz pozwoli mu na zakup technologii jądrowej od innych krajów. Przy czym porozumienie to wymagało od New Delhi podziału reaktorów jądrowych na wojskowe i cywilne. Cywilne reaktory jądrowe zostały udostępnione przez stronę indyjską do regularnej międzynarodowej inspekcji²¹. Umowa nuklearna z Indiami zdobyła poparcie amerykańskiego senatu. Senator Richard Lugar, przewodniczący Komisji Spraw Zagranicznych w Senacie, chwalił

¹⁶ P. Symonds, *op. cit.*

¹⁷ Christopher K. Colley, Sumit Gauguly, *The Obama administration and India*, [w:] *The United States in the Indo-Pacific, Obama's legacy and the Trump transition*, Olivier Turner, Inderjeet Parmar (red.), Manchester University Press, Manchester 2020, s. 46.

¹⁸ Andrzej Purat, *op. cit.*, s. 91.

¹⁹ *Ibidem.*

²⁰ Christopher K. Colley, Sumit Gauguly, *op. cit.*, s. 46.

²¹ Mazumdar Abhijit, *op. cit.*, s. 160.

umowę stwierdził, że to „...jeszcze jeden ważny krok w kierunku żywych i ekscytujących relacji między naszymi dwiema wielkimi demokracjami”. Z kolei prezydent George W. Bush powiedział: „Stany Zjednoczone i Indie cieszą się strategicznym partnerstwem opartym na wspólnych wartościach. Amerykańska umowa o cywilnej współpracy nuklearnej wprowadzi Indie do głównego nurtu międzynarodowego nierozprzestrzeniania broni jądrowej i zwiększy przejrzystość całego cywilnego programu jądrowego Indii”²². W tym miejscu należy dodać, że po wspomnianych atakach na World Trade Center i Pentagon we wrześniu 2001 roku New Delhi stało się naturalnym sojusznikiem Waszyngtonu. Amerykańska administracja nie dowierzała azjatyckim krajom z przewagą islamskiej populacji, natomiast Indie posiadały dobrze wyszkoloną armię, były i są państwem demokratycznym wcielającym sekularyzację na różnych szczeblach administracji, a indyjskie elity mówią po angielsku²³. Należy także wspomnieć, że za prezydentury George’a Busha rozpoczęto realizację programu Next Steps in the Strategic Partnership. Program obejmował współpracę cywilną oraz w zakresie technologii nuklearnej i kosmicznej, handlu w obszarze IT i współpracy obronnej²⁴.

Administracja Baracka Obamy, obejmującego władzę w 2009 roku, miała już określone podstawy stosunków z partnerem indyjskim. Jednak w Indiach pojawił się niepokój w związku z wypowiedzią amerykańskiego specjalnego przedstawiciela w Afganistanie i Pakistanie, dyplomaty Richarda Holbrooke’a, że może rozpatrywać spór o Kaszmir, co mogło oznaczać ewentualne próby ingerencji dyplomatycznej, a co wywołało niezadowolenie indyjskich urzędników. Uważali oni, że nowa administracja nie respektuje indyjskich obaw w podstawowej kwestii suwerenności²⁵. Co więcej, w pierwszym roku urzędowania prezydenta Obamy, Stany Zjednoczone nie koncentrowały się na Indiach, co ilustrował fakt, że sekretarz stanu Hillary Clinton złożyła wizyty w Japonii, Korei Południowej, Indonezji i Chinach pomijając Indie. W tym czasie Stany Zjednoczone koncentrowały się na wojnie w Iraku i Afganistanie oraz były zaprzątnięte wielkim kryzysem finansowym.

Do przełomu doszło w lipcu 2009 roku, kiedy sekretarz stanu Clinton udała się do Indii z czterodniową wizytą, która złagodziła obawy strony indyjskiej oraz przygotowała grunt do wizyty indyjskiego premiera dra Manmohana Singha w Stanach Zjednoczonych, która odbyła się w listopadzie tego roku.

²² *Ibidem*, s. 163.

²³ Stanisław Tokarski, Surender Bhutani, *Nowoczesne Indie. Wyzwania rozwoju*, prace monograficzne zakładu krajów pozaeuropejskich Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2007, s. 160.

²⁴ Andrzej Purat, *op. cit.*, s. 92.

²⁵ Christopher K. Colley, Sumit Gauguly, *op. cit.*, s. 46.

W trakcie wizyty premiera Singha, prezydent Barack Obama nazwał Indie i Stany Zjednoczone dwoma światowymi przywódcami²⁶. Prezydent USA zachęcał także Indie do objęcia wiodącej roli w Azji, stwierdzając: „W Azji przywództwo indyjskie zwiększa bezpieczeństwo i dobrobyt w całym regionie. Stany Zjednoczone z zadowoleniem przyjmują i zachęcają Indie do odgrywania wiodącej roli w kształtowaniu wzrostu stabilnej, pokojowej i zamożnej Azji”²⁷.

Natomiast podczas wizyty w Indiach w listopadzie 2010 roku, prezydent Obama opisał stosunki amerykańsko-indyjskie jako jedno z ważnych partnerstw XXI wieku. Oba państwa w tym czasie starały się „zdefiniować nowy rodzaj stosunków”, w którym Indie zostały uznane za kluczowe dla „strategii równoważenia” Stanów Zjednoczonych przeciwko Chinom i dla stagnacji w Afganistanie, po odejściu NATO w 2014 roku²⁸. Ponadto, prezydent Obama ogłosił poparcie dla Indii, jako przyszłego stałego członka Rady Bezpieczeństwa ONZ. Oczywiście był to ograniczony gest polityczny, ponieważ ChRL nie zgodziłaby się na stałe członkostwo Indii w tym organie ONZ. Innym ważnym, konkretnym gestem prezydenta Obamy było ogłoszenie, że Stany Zjednoczone pomogą Indiom uzyskać członkostwo w czterech reżimach nieproliferycyjnych, tj.: Reżimie Kontroli Technologii Raketowych, Grupie Wassenaara, Grupie Australijskiej i Grupie Dostawców Jądrowych²⁹.

Po raz drugi prezydent Obama odwiedził Indie w styczniu 2015 roku, gdzie był głównym gościem na sześćdziesiątym szóstym Dniu Republiki, co było dla niego zaszczytem. Poza tym był pierwszym amerykańskim prezydentem, który dwukrotnie odwiedził Indie podczas sprawowania swego urzędu. Obaj przywódcy wydali wspólne oświadczenie na dzień przed obchodami Dnia Republiki. Stwierdzili w nim, że „Partnerstwo Stanów Zjednoczonych i Indii jest niezbędne dla promowania pokoju, dobrobytu i stabilności”. Wspomniano w nim także nie tylko o regionie Oceanu Indyjskiego, ale także o regionie Azji i Pacyfiku, co oznaczało uznanie Indii przez stronę amerykańską nie tylko za potęgę regionalną³⁰. W trakcie wizyty prezydenta Obamy podpisano także szereg porozumień, wśród których znalazły się m.in. wielomiliardowe projekty infrastrukturalne. Obie strony podkreśliły kwestie związane z dalszym umacnianiem współpracy w dziedzinie zbrojeniowej i energetycznej. Według zapowiedzi wymiana gospodarcza miała osiągnąć poziom około 300 mld USD³¹.

²⁶ Rohini S. Sing, *It's About „Time”: Reading US-India Cold War Perceptions Through New Coverage of India*, „Western Journal of Communication” 2014, Vol. 78, No. 4, s. 522.

²⁷ Christopher K. Colley, Sumit Gauguly, *op. cit.*, s. 47.

²⁸ Rohini S. Sing, *op. cit.*, s. 523.

²⁹ Christopher K. Colley, Sumit Gauguly, *op. cit.*, s. 47.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ Andrzej Purat, *op. cit.*, s. 96.

Za prezydentury Donalda Trumpa, którego dewizą było: „America First”, wielostronna i wieloaspektowa strategia zaangażowania w regionie Azji i Pacyfiku oraz Azji Południowej była zastępowana transakcyjnym podejściem do bezpieczeństwa, handlu i zarządzania, które miało na celu maksymalizację zysku przy jednoczesnym przenoszeniu ryzyka przez kontrahentów. Takie podejście oznaczało ryzyko przyspieszenia erozji strategicznej pozycji lidera³².

Aspekty gospodarcze

Uruchomienie przez Indie procesu przechodzenia z gospodarki kontrolowanej do gospodarki wolnorynkowej rozpoczęło się na początku ostatniej dekady XX wieku. Od 1991 roku Indie otworzyły gospodarkę na handel światowy i zaczęły ją prywatyzować, co było prawdopodobnie możliwe dzięki dojściu do władzy partii Bharatiya Janata Atala Behari Vajpayee, która stanęła na czele rządu koalicyjnego. Partia ta, prezentująca hinduski ekstremizm, okazała się bardziej przyjazna dla biznesu i bardziej wroga komunizmowi niż opozycyjna Partia Kongresowa, która dominowała na indyjskiej scenie politycznej przez ponad pięćdziesiąt lat niepodległości³³. Niemniej jednak proces przechodzenia do gospodarki rynkowej przebiegał dość wolno. Wyniki dotyczące rocznej stopy wzrostu gospodarczego w latach 90. XX wieku na poziomie około 6% były dla tego kraju imponujące. Ponadto rozwijał się przemysł eksportowy oraz rosła klasa średnia, której szacunki za ten okres są bardzo rozbieżne – od 30 do 180 mln osób³⁴.

Stany Zjednoczone poparły reformy gospodarcze podjęte przez rząd Narashima Rao w 1991 roku, który trzy lata później, w maju 1994 roku, udał się z wizytą do Waszyngtonu. Odwilż w stosunkach indyjsko-amerykańskich przyczyniła się do wzrostu handlu. W latach 1989–2002 handel między obu państwami wzrósł o 265%. Wzrastały również inwestycje zagraniczne w Indiach. Wysokość rocznych inwestycji zagranicznych w 1990 roku wyniosła około 100 mln USD, by w 1996 roku osiągnąć wartość 2,4 mld USD, z czego połowa przypadała na Stany Zjednoczone³⁵.

W trakcie wizyty w Indiach w 2000 roku, prezydent Bill Clinton i premier Indii Atala Behari Vajpayee podpisali dokument Vision 2000. Dokument wzywał Indie i Stany Zjednoczone do współpracy w kwestiach handlowych i gospodarczych oraz wezwał oba narody do zwiększania handlu, sprostania

³² Ketan Patel and Christian Hansmeyer, *op. cit.*, s. 218.

³³ Peter Symonds, *op. cit.*

³⁴ *Ibidem.*

³⁵ Andrzej Purat, *op. cit.*, s. 86–87.

międzynarodowym wyzwaniom środowiskowym, zachęcania do kontaktów międzyludzkich pomiędzy obu państwami oraz wzajemnej współpracy, w celu przezwyciężenia ubóstwa, cierpienia i chorób na świecie. Ponadto rządy obu krajów postanowiły zorganizować forum na temat inwestycji gospodarczych i promować wymianę gospodarczą w celu pobudzenia wzrostu przedsiębiorczości między mieszkańcami obu krajów³⁶.

Amerykańskie korporacje na przełomie XX i XXI wieku zainteresowane były inwestycjami w sprzęt do wytwarzania energii i telekomunikacją, których wartość była szacowana na najbliższe lata na około 350 mld USD. Poza tym amerykańskie korporacje interesowały się innymi potencjalnymi obszarami inwestycji, takimi jak leki, sprzęt lotniskowy, przetwórstwo żywności, sprzęt inżynierski, artykuły sportowe oraz górnictwo, w tym gaz i ropa naftowa³⁷.

Żywe zainteresowanie wzbudził indyjski przemysł oprogramowania komputerowego i technologii. Indyjskie firmy hi-tech wykorzystują dużą liczbę absolwentów w kraju, którzy zarabiają ułamek tego, co ich odpowiednicy zarówno w Europie, jak i Stanach Zjednoczonych. Według raportu firmy konsultingowej McKinsey & Company przewidziano, że do końca pierwszej dekady XXI wieku indyjski przemysł oprogramowania może zarobić 87 mld USD i zatrudniać ponad 2 mln osób³⁸. Indyjski eksport oprogramowania rósł wówczas w tempie 50% rocznie, a około dwie trzecie tego eksportu trafiało do Stanów Zjednoczonych. Co więcej, indyjscy absolwenci otrzymują tymczasowe wizy pracownicze w USA, które wynoszą około 1/3 ogólnej puli dla pracowników tego przemysłu. Trzeba także podkreślić, że indyjskie spółki hi-tech pojawiły się na amerykańskich giełdach papierów wartościowych³⁹.

Gospodarka Indii przyciągała bardziej swoim potencjałem. Chociaż była piątą co do wielkości gospodarką świata pod względem siły nabywczej, jej udział w handlu światowym był mniejszy niż 1% i przyciągnęła ona zaledwie 2,5 mld USD inwestycji zagranicznych w 1998 roku, co stanowiło wówczas około 1/20 inwestycji zagranicznych w Chińskiej Republice Ludowej. Pomimo największego udziału gospodarczego Stanów Zjednoczonych w Indiach w przypadku zaniku wzajemnych obrotów handlowych, strona amerykańska praktycznie by tego nie odczuła⁴⁰.

We wzajemnych relacjach pojawiła się również pomoc dla Indii ze strony Stanów Zjednoczonych, która w 2004 roku wyniosła 24 mld USD. US Agency

³⁶ Mazumdar Abhijit, *op. cit.*, s. 159.

³⁷ Peter Symonds, *op. cit.*

³⁸ *Ibidem.*

³⁹ *Ibidem.*

⁴⁰ *Ibidem.*

for International Development – USAID wspomagał Indie w formie grantów, subsydiów na projekty rozwoju, czy ułatwień w wymianie technologicznej i żywności. W kolejnym 2005 roku amerykańska pomoc żywnościowa wyniosła 43,7 mln USD, natomiast udział w projektach dwustronnych wyniósł ponad 33,3 mln USD. Strona amerykańska udzielała również stronie indyjskiej pożyczek⁴¹.

Wartość obrotów handlowych pomiędzy obu państwami dynamicznie wzrastała w latach 90. XX wieku, jak i w dwóch kolejnych dekadach XXI wieku. Według danych z tabeli 1 w latach 1992–2000 roczna wartość amerykańsko-indyjskiego handlu wzrosła ponad dwuipółkrotnie: w 1992 roku – 5 mld 696 mln 800 tys. USD, a w 2000 roku – 14 mld 353 mln 900 tys. USD. Za cały ten okres osiągnęła prawie 89 mld USD. Należy podkreślić, że lata te charakteryzowały się stałym deficytem ze strony amerykańskiej.

Tabela 1. Handel amerykańsko-indyjski w latach 1992–2000 (w mld USD)

Rok	Amerykański eksport	Amerykański import	Obroty wzajemne	Bilans
1992	1 917,1	3 779,7	5 696,8	-1 862,6
1993	2 779,9	4 553,6	7 333,5	-1 775,7
1994	2 293,8	5 309,6	7 603,4	-3 015,8
1995	3 295,8	5 726,3	9 022,1	-2 430,5
1996	3 328,2	6 169,5	9 497,7	-2 841,3
1997	3 607,5	7 322,5	10 930,0	-3 715,0
1998	3 564,5	8 237,2	11 807,7	-4 672,7
1999	3 687,8	9 070,8	12 758,6	-5 383,0
2000	3 667,3	10 686,6	14 353,9	-7 019,3
Razem	28 141,9	60 855,8	88 997,7	-29 004,615

Źródło: *US trade in goods with India, available years 1992–2000*, <https://www.census.gov/foreign-trade-balance/c5330.html> (dostęp 15.06.2023).

W pierwszej dekadzie obecnego wieku wartość obrotów handlowych między obu stronami nadal dynamicznie wzrastała, poza rokiem 2009, co było związane z wybuchem kryzysu finansowego w Stanach Zjednoczonych. Tym razem wartość wzajemnych obrotów, zgodnie z danymi w tabeli 2, osiągnęła w tej dekadzie ponad 296 mld USD, która była trzykrotnie wyższa w porównaniu z latami 1992–2000. Także ta dekada charakteryzowała się trwałym deficytem handlowym po stronie USA. W roku 2006 wyniósł on przeszło 12 mld USD.

⁴¹ Stanisław Tokarski, Surender Bhutani, *op. cit.*, s. 159.

Tabela 2. Handel amerykańsko-indyjski w latach 2001–2010 (w mld USD)

Rok	Amerykański eksport	Amerykański import	Obroty wzajemne	Bilans
2001	3 750,0	9 737,3	13 487,3	-5 980,3
2002	4 101,0	11 818,4	15 919,4	-7 717,4
2003	4 979,7	13 055,3	18 035,0	-8 075,6
2004	6 109,4	15 572,0	21 681,4	-9 462,7
2005	7 918,6	18 804,2	26 722,8	-10 885,6
2006	9 673,6	21 830,8	31 504,4	-12 157,3
2007	14 968,8	24 073,3	38 772,1	-9 104,4
2008	17 682,1	25 704,4	43 386,5	-8 022,3
2009	16 441,4	21 166,0	37 604,4	-4 724,6
2010	19 248,9	29 532,9	48 781,8	-10 284,1
Razem	104 873,7	191 294,6	296 168,3	-86 384,3

Źródło: *US trade in goods with India, available years 2001–2010*, <https://www.census.gov/foreign-trade-balance/c5330.html> (dostęp 15.06.2023).

W kolejnych latach wartość handlu między obu krajami wzrastała, co pokazuje tabela 3. Jedynie w roku 2020 nastąpił spadek w stosunku do roku poprzedniego. Natomiast w podanym 2021 roku wartość handlu między oboma krajami wyniosła ponad 113 mld USD, w tym eksport Indii ponad 73 mld USD, a import nieco poniżej 40 mld USD⁴². Rekordowy okazał się 2022 rok, w którym wartość wzajemnych obrotów handlowych wyniosła 132 mld 696,5 mln USD. Jednak deficyt po stronie amerykańskiej nadal utrzymywał się konsekwentnie osiągając w tym roku ponad 38 mld USD. Eksport amerykański do Indii wyniósł ponad 47 mld USD, podczas gdy import z Indii wyniósł ponad 85,5 mld USD.

Dla amerykańskich inwestorów Indie z ówczesną liczbą ludności 1,1 miliarda były atrakcyjne. Firmy amerykańskie przewodziły outsourcingowi miejsc pracy w Indiach odpowiadając za milion miejsc pracy⁴³.

Trzeba podkreślić, że pod rządami premiera Narendry Modiego Indie konsekwentnie były promowane jako cel inwestycyjny. Jako najszybciej rozwijająca się duża gospodarka na świecie, Indie już prześcignęły Chiny w przyciąganiu bezpośrednich inwestycji zagranicznych, tym samym tworząc silną bazę konsumentów oraz zachęcając swoje główne korporacje do rozwoju międzynarodowego i restrukturyzując finanse poprzez szeroko zakrojone reformy⁴⁴.

⁴² Zob. także: *\$113 billion in 2021: India-US goods trade marks new record*, „Hindustan Times”, 10.02.2022, <https://www.hindustantimes.com/business/113-billion-in-2021-india-us-goods-trade-marks-new-record-101644471749924.html> (dostęp 27.12.2022).

⁴³ Mazumdar Abhijit, *op. cit.*, s. 164.

⁴⁴ Ketan Patel and Christian Hansmeyer, *op. cit.*, s. 218.

Tabela 3. Handel amerykańsko-indyjski w latach 2011–2022 (w mld USD)

Rok	Amerykański eksport	Amerykański import	Obroty wzajemne	Bilans
2011	21 542,2	36 154,5	57 696,7	–14 612,3
2012	22 105,7	40 512,6	62 618,3	–18 406,9
2013	21 810,4	41,810,0	63 620,4	–19 999,5
2014	21 499,1	45 358,0	67 168,4	–23 858,9
2015	21 452,9	44 782,7	66 235,6	–23 329,7
2016	21 647,2	46 024,2	67 671,4	–24 377,1
2017	25 647,8	48 549,4	74 197,2	–22 901,6
2018	33 176,6	54 249,6	87 426,2	–21 073,0
2019	34 222,8	57 879,0	92 101,8	–23 656,2
2020	27 081,7	51 254,6	78 336,3	–24 172,9
2021	39 988,3	73 307,6	113 295,9	–33 319,3
2022	47 160,0	85 536,5	132 696,5	–38 376,6
Razem	337 334,7	625 418,7	962 753,4	–288 084,0

Źródło: *US trade in goods with India, available years 2011–2022*, <https://www.census.gov/foreign-trade-balance/c5330.html> (dostęp 15.06.2023).

Ponadto trzeba dodać, że dla Stanów Zjednoczonych Indie, w odróżnieniu od ChRL, stają się naturalnym długoterminowym partnerem strategicznym, co wynika z demokratycznego reżimu państwa, ze wzmacniania przez nie praworządności, zmniejszania ograniczeń dotyczących BiZ oraz utrzymywania otwartego dostępu do informacji i Internetu⁴⁵.

Aspekty militarne

Wspomniane próby Prokham-II nadały *de facto* Indiom status „państwa nuklearnego”, co zostało ogłoszone 13 maja 1998 roku przez indyjskiego premiera Vajpayee⁴⁶. Wcześniej Indie na długo przed próbą Prokham-II odrzuciły układy o nieprolifracji i o całkowitym zaprzestaniu prób z bronią jądrową. Odrzucenie tych układów wynikało z obaw, że przystąpienie do nich ograniczyłoby na stałe możliwości rozbudowy potencjału zbrojnego Indii, co z kolei mogło uniemożliwić stworzenie przez nie w przyszłości wiarygodnej „równowagi odstraszania” wobec ChRL oraz uzyskania statusu „wielkiego mocarstwa”. Status „wielkiego mocarstwa” natomiast, według polityków indyjskich, określało kryterium posiadania zaawansowanych technologii produkcji broni jądrowej⁴⁷.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ Ta Minh Tuan, *op. cit.*, s. 268.

⁴⁷ *Ibidem*, s. 267.

Jednak w związku ze zmianami geopolitycznymi i związanymi z nimi przesłankami Stany Zjednoczone, o czym zostało wspomniane, uznały Indie za potęgę nuklearną i pozwoliły im na zakup cywilnych technologii jądrowych. Co prawda zgodnie z zawartą umową Indie dokonały podziału reaktorów jądrowych na wojskowe i cywilne, a te drugie poddane zostały kontroli międzynarodowej, jednak Indie mogą spokojnie rozwijać wojskowe technologie jądrowe przy zgodzie strony amerykańskiej na brak podpisu i ratyfikacji wspomnianych dwóch układów.

Na początku XXI wieku miały miejsce także wizyty w ramach współpracy wojskowej. W styczniu 2002 roku minister obrony Indii George Fernandes złożył wizytę w Stanach Zjednoczonych. Z kolei w lutym kolejnego roku pojawił się z wizytą w Indiach ówczesny głównodowodzący armii amerykańskiej Richard Myers, który uznał poziom współpracy wojskowej za „bezprecedensowy”⁴⁸.

W pierwszej dekadzie XXI wieku Indie i Stany Zjednoczone rozpoczęły wspólne ćwiczenia wojskowe w obu krajach. Między innymi były podejmowane duże wspólne ćwiczenia morskie z lotniskowcami u wybrzeży Malabaru w Indiach, w październiku 2005 roku. Poza tym, w tym czasie, rząd amerykański sprzedał Indiom zaawansowany technologicznie sprzęt wojskowy⁴⁹. W 2005 roku Indie były największym światowym partnerem Stanów Zjednoczonych, wydając na zbrojenia 5,9 mld USD. Chiny natomiast znalazły się wówczas na trzecim miejscu z wydatkami na zbrojenia rzędu 2,9 mld USD⁵⁰. Ponadto, w czerwcu tego roku ministrowie obrony obu krajów podpisali nowe dziesięcioletnie porozumienie o współpracy wojskowej. Przewidywało ono współdziałanie w operacjach wielostronnych, wzrost wymiany handlowej w dziedzinie uzbrojenia i kooperacje w różnych wspólnych przedsięwzięciach w sferze przemysłu zbrojeniowego⁵¹.

Wiceprezydent Joe Biden powiedział w 2013 roku, że współpraca obronna jest kluczowym obszarem w relacjach z Indiami⁵².

W czasie wrześnieowej wizyty premiera Narandry Modiego w 2014 roku w USA, która przebiegała w dobrej atmosferze, została wznowiona umowa o współpracy obronnej z 2005 roku na kolejne dziesięć lat. Zgodnie z nią, Indie i Stany Zjednoczone będą traktować się wzajemnie na tym samym poziomie, co swoich najbliższych partnerów w kwestiach obronności. Co więcej, Stany

⁴⁸ Andrzej Purat, *op. cit.*, s. 91.

⁴⁹ Mazumdar Abhijit, *op. cit.*, s. 159.

⁵⁰ Stanisław Tokarski, Surender Bhutani, *op. cit.*, s. 163.

⁵¹ Andrzej Purat, *op. cit.*, s. 92.

⁵² Mazumdar Abhijit, *op. cit.*, s. 164.

Zjednoczone jako partner miały być skłonne dostarczyć istotne części zamiennych do indyjskiego sektora obronnego w czasie konfliktu⁵³. Wyrazem rozwoju współpracy obronnej stał się fakt, że w 2014 roku Indie stały się największym zagranicznym kupcem amerykańskiej broni. W latach 2016–2018 Stany Zjednoczone wyłoniły się jako największy dostawca broni dla Indii, spychając Federację Rosyjską na drugie miejsce⁵⁴. Strona indyjska dalej konsekwentnie realizowała dywersyfikację współpracy obronnej, czego przykładem może być kontrakt wartości 3 mld USD zawarty po wizycie lutowej w 2020 roku ówczesnego prezydenta Donalda Trumpa w Indiach. W tym miejscu należy podkreślić, że amerykańsko-indyjskie partnerstwo w dziedzinie bezpieczeństwa ma silne poparcie ponadpartyjne w Waszyngtonie. Niewątpliwie odzwierciedleniem tego jest wartość dwustronnego handlu obronnego, który wzrósł prawie od zera w 2008 roku do 15 mld USD w 2019 roku⁵⁵. Na 2021 rok przewidziano 20 mld USD⁵⁶.

Trzeba podkreślić, że w 2016 roku Stany Zjednoczone wyznały Indie jako głównego partnera obronnego, natomiast w 2018 roku Indie zostały podniesione do statusu Strategic Trade Authorization tier 1, co pozwoliło im na uzyskanie bezpłatnego dostępu do szerokiej gamy technologii wojskowych i podwójnego zastosowania przez Departament Handlu⁵⁷.

Amerykańsko-indyjska współpraca w zakresie handlu obronnego rozwija się dzięki Porozumieniu w sprawie Wymiany Logistycznej (LEMOA), Porozumieniu w sprawie komunikacji, kompatybilności i bezpieczeństwa (COMCASA) oraz Porozumieniu w sprawie bezpieczeństwa przemysłowego (ISA). Ważną rolę w rozwijaniu stosunków handlowych w dziedzinie obronności odgrywa Biuro Spraw Polityczno-Wojskowych⁵⁸.

W 2019 roku Stany Zjednoczone i Indie przeprowadziły po raz pierwszy w historii ćwiczenia trzech rodzajów sił zbrojnych: lądowych, morskich i powietrznych pod nazwą Tiger Triumph. Poza ćwiczeniami dwustronnymi Indie uczestniczą w kierowanych przez Stany Zjednoczone ćwiczeniach Rim of the

⁵³ Christopher K. Colley, Sumit Gauguly, *op. cit.*, s. 47.

⁵⁴ Nivedita Kapoor, *India-Russia Ties a Changing World Order: In Pursuit of a Special Strategic Partnership*, „ORF Occasional Paper” 2019, No. 228, s. 6-7.

⁵⁵ Sheikh Saaliq, *India, US to expand military engagement, defense ties*, „The Associated Press”, 21.03.2021.

⁵⁶ Bureau of Political Military Affairs, U.S. Department of State, *U.S. Security Cooperation With India*, 20.01.2021, <https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-india/> (dostęp 24.12.2022).

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ Szczegółowe informacje dotyczące sprzedaży broni i technologii wojskowych, zob.: *ibidem*.

Pacific (RIMPAC) oraz wspomnianych trójstronnych ćwiczeniach Malabar ze Stanami Zjednoczonymi i Japonią. W założeniu ćwiczenia mają wzmacniać stosunki amerykańsko-indyjskie i tworzyć bardziej stabilny i bezpieczny region Indo-Pacyfiku⁵⁹. Do bezpieczeństwa regionu przyczynia się również Quadri-terial Security Dialogue (znany również jako quad), który jest nieformalnym sojuszem Indii, Stanów Zjednoczonych, Australii i Japonii. Przywódcy tych krajów spotkali się na początku marca w 2021 roku⁶⁰.

W marcu 2021 roku sekretarz obrony Lloyd Austin, za administracji obecnego prezydenta Joe Bidena, udał się z wizytą do Indii, gdzie został przyjęty przez ministra obrony Rajnatha Singha. Obaj zobowiązali się do rozszerzenia zaangażowania wojskowego, podkreślając, że więzi obronne pomiędzy ich krajami są istotne w obliczu rosnących wpływów Chin w regionie Indo-Pacyfiku. Podkreślili znaczenie współpracy obronnej, wymiany informacji wywiadowczych i logistyki. Sekretarz Austin stwierdził: „Indie są coraz ważniejszym partnerem w szybko zmieniającej się dynamice międzynarodowej. Potwierdzam nasze zaangażowanie w zrozumienie partnerstwa obronnego z Indiami jako głównego filaru naszego podejścia do regionu Indo-Pacyfiku”⁶¹. Sekretarz Austin spotkał się również z premierem Narendrą Modim i doradcą ds. bezpieczeństwa narodowego Ajitem Doyalem⁶².

Wnioski

Teza dotycząca zasadniczych zmian w relacjach amerykańsko-indyjskich, w stosunku do okresu zimnowojennego, w ostatnich trzech dekadach w całej rozciągłości potwierdza się. Wpływ mają tu czynniki w obszarze politycznym, gospodarczym i militarnym.

W obszarze politycznym należy podkreślić utratę władzy Indyjskiego Kongresu Narodowego na rzecz indyjskich partii prawicowych i utrzymanie podstaw reżimu demokratycznego. Ponadto, jeśli chodzi o czynniki zewnętrzne, do najważniejszych możemy zaliczyć: upadek Związku Radzieckiego oraz agresywną politykę zagraniczną Chińskiej Republiki Ludowej w XXI wieku, której obawia się wiele krajów azjatyckich. Poza tym, ChRL jest poważnym rywalem dla Indii, które również pragną stać się w perspektywie mocarstwem globalnym. Trzeba również dodać, że ChRL, utrzymująca polityczną nadbudowę komunistyczną, stała się poważnym rywalem gospodarczym i politycznym

⁵⁹ Bureau of Political Military Affairs, U.S. Department of State, *op. cit.*

⁶⁰ Sheikh Saaliq, *op. cit.*

⁶¹ *Ibidem.*

⁶² *Ibidem.*

dla USA i w perspektywie chce zostać supermocarstwem. Innym ważnym czynnikiem jest walka z terroryzmem, z ekstremizmem islamskim. Oczywiście wymiar tej walki jest inny dla Stanów Zjednoczonych, przede wszystkim w skali globalnej. Natomiast w przypadku Indii pojawiają się problemy z muzułmańskimi mniejszościami w samych Indiach, jak i wciąż aktualny problem Kaszmiru, który zaognia stosunki Indii z muzułmańskim Pakistanem.

W obszarze gospodarczym najważniejszym czynnikiem było rozpoczęcie budowy gospodarki rynkowej z początkiem lat 90. XX wieku, co wiązało się z szerokim otwarciem gospodarki indyjskiej na świat. Z drugiej strony, można zauważyć otwartość Stanów Zjednoczonych na ciągłe wzmacnianie więzów gospodarczych i handlowych z Indiami. Szczególną egzemplifikacją jest tu wzrost wartości handlowych w omawianym okresie lat 1992-2022, których łączna wartość wyniosła prawie 1 bln 348 mld USD oraz inwestycje amerykańskie w państwie indyjskim przekraczające te w ChRL.

W obszarze militarnym czynnikiem intensyfikującym wzajemną współpracę jest militaryzacja ChRL, która wraz z jej coraz bardziej agresywną polityką, w szczególności wobec Tajwanu i na Morzu Południowochińskim, prowadzi do destabilizacji. Natomiast Stany Zjednoczone dążą do utrzymania stabilizacji w regionie Azji i Pacyfiku, w której Indie mają odegrać fundamentalną rolę. Wyrazem w tym względzie polityki amerykańskiej jest uznanie Indii za państwo nuklearne, współpraca z nimi na wielu poziomach wojskowych, w tym wspólne manewry wojskowe oraz ich uczestnictwo w ćwiczeniach Rim of the Pacific (RIMPAC), trójstronnych ćwiczeniach Malabar ze Stanami Zjednoczonymi i Japonią oraz nieformalnym sojuszu Quadrilateral Security Dialogue, w którym uczestniczą Indie, Stany Zjednoczone, Australia i Japonia.

Należy także podkreślić, że pomimo współpracy na wielu płaszczyznach ze Stanami Zjednoczonymi, Indie stoją na stanowisku prowadzenia suwerennej polityki zagranicznej, tzn. realizowania swoich żywotnych interesów narodowych, także tych, które byłyby sprzeczne z oczekiwaniami USA i innych partnerów.

Druga teza znajduje częściowe potwierdzenie, że Indie z mocarstwa regionalnego stają się wielkim mocarstwem dzięki partnerskiej współpracy ze Stanami Zjednoczonymi. Świadczy o tym przede wszystkim wkład w stabilizację regionu Azji i Pacyfiku, m.in. poprzez wspomnianą współpracę wojskową.

Reasumując, ostatnie trzy dekady zacieśniania relacji amerykańsko-indyjskich mają swój wkład w utrzymanie stabilizacji w regionie Azji i Pacyfiku. Można założyć, że współpraca pomiędzy obu partnerami będzie dalej efektywnie się rozwijać w dotychczasowych wymiarach, co jest fundamentalnym elementem w utrzymaniu równowagi sił w dynamicznie zmieniających się stosunkach międzynarodowych.

Bibliografia

Monografie naukowe

- Colley, K. Christopher; Gauguly, Sumit, *The Obama administration and India*, [w:] Oliver Turner, Inderjeet Parmar (red.), *The United States in the Indo-Pacific, Obama's legacy and the Trump transition*, Manchester University Press, Manchester 2020, s. 44-62.
- Patel, Ketan; Hansmeyer, Christian, *Multilateralism: America and Trump in the Asia Pacific*, [w:] Olivier Turner, Inderjeet Parmar (red.), *The United States in the Indo-Pacific, Obama's legacy and the Trump transition*, Manchester University Press, Manchester 2020, s. 210-225.
- Purat, Andrzej, *Relacje indyjsko-amerykańskie i ich znaczenie dla regionalnych oraz międzynarodowych stosunków politycznych i gospodarczych współczesnego świata*, [w:] Joanna Marszałek-Kawa, Marta Gołda-Sobczak (red.), *Polityczne i gospodarcze problemy współczesnej Azji*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2016.
- Tokarski, Stanisław; Bhutani, Surender, *Nowoczesne Indie. Wyzwania rozwoju*, prace monograficzne zakładu krajów pozaeuropejskich Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2007.
- Совместное заявление 1971 об офици. визите в Индию министра иностр. дел СССР А. А. Громыко (8–12.VIII), [w:] *Дипломатический словарь С–Я*, Издательство „Наука”, Москва 1986, т. 3.

Artykuły naukowe

- Gogoi, Biplob, *Military-Technical Collaboration Between India and Russia: An Overview of the Post-Soviet Period*, „India Quarterly” 2002, Vol. 38, No. 3-4.
- Kapoor, Nivedita, *India-Russia Ties a Changing World Order: In Pursuit of a Special Strategic Partnership*, „ORF Occasional Paper” 2019, No. 228, s. 1-32.
- Mazumdar, Abhijit, *U.S. foreign policy interests and themes about India in the U.S. press about the Cold War*, „Communication Research and Practice” 2020, Vol. 6, No. 2, s. 157-170.
- Shrikhande, Seema Gupte, *Geopolitics Examined: A Comparative Framing Analysis of US – India Nuclear Accord*, „International Communication Research Journal” 2018, Vol. 53, No. 1, s. 25-45.
- Sing, Rohini S., *It's About „Time”: Reading US-India Cold War Perceptions Through New Coverage of India*, „Western Journal of Communication” 2014, Vol. 78, No. 4, s. 522-544.

Ta, Minh Tuan, *Polityka nuklearna Indii po próbach w Pokhran*, „Azja – Pacyfik. Społeczeństwo – Polityka – Gospodarka” 2000, t. 3, s. 260-271.

Thomas, Steve, *Russia's Nuclear Export Programme*, „Energy Policy” 2018, No. 121.

Artykuły prasowe

Saaliq, Sheikh, *India, US to expand military engagement, defense ties*, „The Associated Press”, 21.03.2021.

Inne

Bureau of Political Military Affairs, U.S. Department of State, *U.S. Security Cooperation With India*, 20.01.2021, <https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-india/> (dostęp 24.12.2022).

Kargi War, https://en.wikipedia.org/wiki/Kargi_War (dostęp 27.11.2022).

Symonds, Peter, *Clinton visit to the Indian subcontinent sets a new strategic orientation*, World Socialist Web Site (WSWS.ORG), 23.03.2000.

US trade in goods with India, available years 1992-2022, <https://www.census.gov.foreign-trade-balance/c5330.html> (dostęp 15.06.2023).